

ELENA
FERRANTE

Iubire amară

Traducere din limba italiană de
Cerasela Barbone

1.

Mama s-a înecat de ziua mea de naștere, în noaptea de 23 mai, în mare, în dreptul localității numite Spaccavento, la câțiva kilometri de Minturno. Exact acolo, la sfârșitul anilor '50, când tata încă locuia cu noi, închiriam vara o cameră într-o casă țărănească și petreceam luna iulie dormind toți cinci în câțiva metri pătrați încinși. În fiecare dimineață, noi, fetele, beam câte un ou proaspăt, scurtam drumul spre mare printre trestii înalte pe cărări de pământ și nisip și ne duceam să facem baie. În noaptea când a murit mama mea, proprietara acelei case, pe care o chema Rosa și care avea de-acum mai mult de șaptezeci de ani, a auzit bătăi în ușă, dar n-a deschis, de frica hoților și a criminalilor.

Mama luase trenul spre Roma cu două zile înainte, pe 21 mai, dar n-a mai ajuns acolo. În ultima vreme, cel puțin o dată pe lună, venea să stea la mine câteva zile. Nu mă bucuram s-o știu

prin casă. Se trezea cu noaptea-n cap și, conform obiceiurilor ei, făcea curat lună, de sus până jos, în bucătărie și sufragerie. Încercam să adorm la loc, dar nu reușeam: încremenită în așternuturi, aveam impresia că, trebăluind prin casă, îmi transformă corpul în cel al unei fetițe zbârcite. Când venea cu cafeaua, mă ghemuiam pe o parte să nu mă atingă așezându-se pe marginea patului. Amabilitatea ei mă irita: ieșea la cumpărături și se împrietenea cu vânzători cu care, în zece ani, eu nu schimbasem mai mult de două vorbe; se plimba prin oraș cu niște cunoștințe de-ale ei ocazionale; devenea prietena prietenilor mei, cărora le povestea întâmplări din viața ei, întotdeauna aceleași. Cu ea nu știam să fiu decât reținută și nesinceră.

Se întorcea la Napoli la primul meu semn subtil de nemulțumire. Își strângea lucrurile, făcea o ultimă curățenie și promitea c-o să revină curând. Eu mă învârteam prin camere, rearanjând după gustul meu tot ce schimbase ea. Solnița revenea în compartimentul unde o țineam de ani de zile, detergentul își recăpăta locul care mi se păruse întotdeauna convenabil, stricam ordinea pe care

mi-o punea în sertare, redam haosului camera în care lucram. Chiar și mirosul prezenței ei — un parfum care lăsa în casă o senzație de neliniște — după o scurtă vreme nu se mai simțea, la fel ca izul unei ploii scurte vara.

Se întâmpla adesea să piardă trenul. De obicei, sosea cu următorul sau chiar a doua zi, dar nu mă puteam obișnui cu asta și mă îngrijoram oricum. Îi telefonam neliniștită. Când, în sfârșit, îi auzeam vocea, o dojeneam cu o anume asprime: cum de nu plecase, de ce nu mă anunțase? Ea se justifica pasivă, întrebându-se amuzată ce-mi imaginam că i se putea întâmpla la vârsta ei: „Orice“, răspundeam. Îmi închipuisem mereu un complot în care se țeseau capcane tocmai pentru a o face să dispară din această lume. Când eram mică, îmi petreceam timpul cât ea lipsea așteptând-o în bucătărie, la fereastră. Eram nerăbdătoare să apară din nou în capătul străzii, ca o imagine într-un glob de cristal. Abuream geamul cu răsuflarea mea ca să nu văd strada fără ea. Dacă întârzia, neliniștea devenea atât de incontrollabilă, încât se manifesta prin tremurături ale întregului corp. Atunci fugeam

într-o debara fără fereastră și fără lumină electrică, aflată chiar lângă camera ei și a tatei. Închideam ușa și stăteam în întuneric, plângând în tăcere. Cămăruța era un antidot eficient. Îmi provoca o groază care ținea sub control anxietatea stârnită de soarta mamei. În bezna aceea sufocantă din cauza mirosului de insecticid, eram atacată de forme colorate care-mi atingeau ușor pupilele câteva secunde, lăsându-mă fără suflare. „Când te întorci, o să te omor“, mă gândeam, ca și cum ea m-ar fi lăsat închisă, acolo, înăuntru. Dar apoi, imediat cum îi auzeam vocea pe hol, mă furișam afară în grabă și mă duceam să-i dau târcoale indiferentă. Mi-a revenit în minte debaraua aceea când mi-am dat seama că plecase de acasă, conform obiceiului, dar nu se mai întorsese.

Pe seară, am primit primul telefon. Mama mi-a spus, pe un ton liniștit, că nu-mi putea povesti nimic: cu ea era un bărbat care-i interzicea asta. Apoi a început să râdă și a închis. Pe moment am rămas stupefiată. M-am gândit că vrea să glumească și am așteptat resemnată al doilea telefon. În realitate, am lăsat orele să treacă făcând

supoziții, stând în zadar lângă aparat. Abia după miezul nopții am vorbit cu un prieten polițist, care a fost foarte amabil: mi-a zis să nu mă agit, o să se ocupe el. Dar noaptea a trecut fără să se afle ceva despre mama. În mod sigur plecase: văduva De Riso, o femeie singură de aceeași vârstă cu ea, alături de care, de cincisprezece ani, trăia perioade de bună vecinătate alternate cu perioade de dușmănie, îmi spusese la telefon că o condusese la gară. În timp ce stătea la coadă pentru bilet, văduva îi cumpărase o sticlă de apă minerală și o revistă. Trenul era aglomerat, dar mama găsisese oricum loc la fereastră într-un compartiment ticsit cu militari în permisie. Își luaseră rămas-bun, spunându-și una alteia să aibă grijă. Cum era îmbrăcată? Ca de obicei, cu haine pe care le avea de ani de zile: fustă și sacou bleu, o gentuță din piele neagră, pantofi vechi cu toc mediu, o valijoară uzată.

La ora șapte dimineața mama a telefonat din nou. Oricât am bombardat-o cu întrebări („Unde ești? De unde suni? Cu cine ești?“), s-a limitat să turuie cu o voce foarte ridicată, silabisind cu plăcere, o serie de expresii obscene în dialect.

Apoi a închis. Obscenitățile acelea mi-au cauzat o regresie excesivă. I-am telefonat din nou prietenului meu, uluindu-l cu un amestec confuz de italiană și de expresii dialectale. Voia să știe dacă mama era foarte deprimată în ultima vreme. Nu știam. Am admis că nu mai era ca altădată, liniștită, netulburată, distrată. Râdea fără motiv, vorbea prea mult; dar persoanele în vârstă deseori fac așa. Chiar și prietenul meu a fost de acord cu asta: se întâmpla tot timpul ca bătrânii, când începea căldura, să se comporte straniu; nu trebuia să mă îngrijorez. Eu, în schimb, eram în continuare îngrijorată și am bătut orașul în lung și-n lat, căutând mai ales în locurile unde știam că-i plăcea să se plimbe.

Am primit al treilea telefon la ora zece seara. Mama a vorbit confuz despre un bărbat care o urmărea ca s-o ia cu el înfășurată într-un covor. Mi-a cerut să dau fuga ca s-o ajut. Am implorat-o să-mi spună unde se afla. Și-a schimbat tonul, a răspuns că era mai bine să nu.

— Închide-te în casă, nu răspunde nimănui, m-a sfătuit.

Bărbatul acela voia să-mi facă și mie rău. Apoi a adăugat:

— Du-te să te culci. Acum fac baie.

Nu s-a mai auzit nimic.

A doua zi, doi tineri i-au văzut corpul plutind la câțiva metri de mal. Avea pe ea doar sutienul. Valiza nu s-a găsit. Nu s-a găsit taiorul bleu. N-au găsit nici măcar chiloșii, ciorapii, pantofii, geanta cu actele. Dar avea pe deget inelul de logodnă și verigheta. La urechi purta cerceii pe care i-i dăruise tata cu o jumătate de secol în urmă.

I-am văzut corpul și în fața aceluia trup livid am simțit că poate trebuia să mă agăț de el ca să nu sfârșesc cine știe unde. Nu fusese violat. Prezenta doar câteva vânătăi datorate valurilor, de altfel, slabe, care o loviseră toată noaptea de niște stânci ieșite din apă. Mi s-a părut că în jurul ochilor are urmele unui machiaj care fusese, probabil, foarte strident. I-am privit îndelung, stânjenită, picioarele măslinii, nemaipomenit de tinere pentru o femeie de șaizeci și trei de ani. Cu aceeași stânjenală mi-am dat seama că sutienul era foarte diferit de cele uzate pe care le purta de obicei. Cupele erau

din dantelă fin lucrată, prin care se vedeau sfâr-curile. Erau unite între ele de trei V-uri brodate, marca unui magazin napolitan de lenjerie scumpă pentru doamne, al surorilor Vossi. Când mi l-au dat, împreună cu cerceii și inelele, l-am adulmecat mult timp. Avea parfumul înțepător de material nou.

2.

La înmormântare m-am surprins gândindu-mă că, în sfârșit, nu mai aveam obligația să-mi fac griji pentru ea. După care m-a copleșit un val de căldură și m-am simțit umedă între picioare.

Eram în fruntea unui lung cortegiu de rude, prieteni, cunoștințe. Cele două surori ale mele se înghesuiau în mine de o parte și de alta. O sprijineam pe una de braț de teamă să nu leșine. Cealaltă se agăța de mine ca și cum ochii prea umflați o împiedicau să vadă. Acea dizolvare involuntară a corpului m-a speriat ca amenințarea unei pedepse. Nu putusem să vărs nicio lacrimă: nu mă podidise plânsul sau poate că nu-mi dorisem să mă podidească. În plus, fusesem singura care rostise câteva cuvinte care să-l disculpe pe tata, care nu trimisese flori și nu venise la înmormântare. Surorile mele nu-mi ascuseseră dezaprobarea lor și acum păreau ocupate să demonstreze, public, că aveau lacrimi îndeajuns pentru a le plânge și pe

cele pe care nici eu, nici tatăl meu nu le vărsam. Mă simțeam pusă la zid. Când cortegiul a fost întregit, o bucată de drum, de un bărbat de culoare care ducea pe umăr niște pânze pictate, montate pe un șasiu, dintre care prima (aceea vizibilă pe spatele lui) reprezenta grosier o țigancă neîngrijită, am sperat ca nici ele, nici celelalte rude să nu bage de seamă. Autorul acelor tablouri era tatăl meu. Poate că și în acel moment lucra la picturile lui lipsite de valoare. Cu țigancă aceea odioasă, vândută pe străzi și pe la târguri de provincie de zeci de ani, pictase și picta în continuare copii peste copii, supunându-se pentru câteva lire, ca întotdeauna, cererii de tablouașe urâte pentru sufrageriile mic-burgheze. Ironia configurațiilor astrale care hotărâsc ore pentru întâlniri, despărțiri, vechi resentimente nu-l trimisese la înmormântarea mamei mele pe el, ci acea pictură banală a sa, pe care noi, fiicele, o detestam mai mult decât îl detestam pe autorul ei.

Mă simțeam sătulă de tot. De când ajunsesem în oraș, nu stătusem o clipă locului. Zile în șir îl însoțisem pe unchiul meu, Filippo, fratele mamei,

mergând haotic din birou în birou, printre mici mijlocitori care să grăbească formalitățile birocratice, sau testând noi înșine, după cozi lungi pe la ghișee, disponibilitatea funcționarilor de a depăși obstacolele imposibile în schimbul unor bacșișuri generoase. În câteva rânduri, unchiul meu reușise oarecum să-i impresioneze etalând ostentativ măneca goală a sacoului. Își pierduse brațul drept la o vârstă înaintată, la cincizeci și șase de ani, muncind la strungul unui atelier de la periferie și de atunci folosea acea invaliditate când pentru a cere favoruri, când pentru a ura cui i le refuza să aibă parte de o nenorocire. Dar cele mai bune rezultate le obținuserăm scoțând din buzunare mulți bani pe care n-ar fi trebuit să-i plătim. Astfel făcuserăm rost rapid de actele necesare, autorizații de la nu știu câte instituții competente reale sau inventate, asigurându-ne o înmormântare de cea mai bună calitate și, lucrul cel mai dificil, un loc de veci.

Între timp, corpul defunct al Amaliei, mama mea, măcelărit de autopsie, devenise din ce în ce mai apăsător tot târându-l cu nume și prenume, data nașterii și data morții prin fața unor

funcționari când nepoliticoși, când lingușitori. Simțeam nevoia urgentă de a mă descotorosi de ea și totuși, încă nu îndeajuns de stoarsă de puteri, îmi dorisem să duc coșciugul pe umăr. Mi se îngăduise acest lucru cu multă reticență: femeile nu cară coșciuge pe umăr. Fusesse o idee foarte proastă. Întrucât cei care transportau sicriul alături de mine (un văr și cei doi cumnați ai mei) erau mai înalți, mă temusem tot drumul că lemnul o să-mi intre între claviculă și gât, odată cu trupul pe care-l conținea. Când coșciugul fusese depus în dric și acesta pornise, fuseseră de-ajuns câțiva pași și o senzație vinovată de eliberare pentru ca încordarea să coboare rapid în fluxul acela secret al pântecelui.

Lichidul cald care ieșea din mine fără să-mi doresc mi-a dat impresia unui semnal convenit între străini în trupul meu. Cortegiul funebru înainta spre Piața Carol al III-lea. Fațada gălbuie a azilului săracilor mi se părea că temperează cu greu presiunea pronunțată a cartierului Rione Incis. Străzile memoriei topografice îmi păreau instabile ca o băutură gazoasă care, atunci când o

agiți, se revarsă ca o spumă. Simțeam orașul topit în căldură, sub o lumină gri și prăfoasă, și parcurgeam din nou mental povestea copilăriei și a adolescenței mele, care mă îndemna să hoinăresc din strada Veterinaria până la Grădina Botanică sau pe dalele mereu umede, acoperite de legume stricate, din Piața Sant'Antonio Abate. Aveam impresia că mama lua cu ea atât locurile, cât și numele străzilor. Țintuiam cu privirea imaginea mea și a surorilor mele reflectate în geam, între coroanele de flori, ca o fotografie făcută cu lumină puțină, inutilă memoriei în viitor. Îmi ancoram tălpile pantofilor în pavajul pieței, izolam mirosul florilor aranjate în dric, care ajungea la mine deja putred. La un moment dat, m-am temut că sângele o să înceapă să-mi curgă pe glezne și am încercat să mă desprind de surorile mele. A fost imposibil. A trebuit să aștept colțul străzii pe unde o lua cortegiul, după care urca pe strada Don Bosco și se topea, în cele din urmă, într-un blocaj de mașini și mulțime. Unchi, frați ai bunicilor, cumnați, veri au început să se îmbrățișeze pe rând: oameni vag cunoscuți, transformați de trecerea

anilor, întâlnești doar în copilărie, pe care poate nu-i văzusem niciodată. Puținele persoane pe care mi le aminteam cu claritate nu-și făcuseră apariția. Sau poate că erau acolo, dar nu le-am recunoscut, pentru că despre ele îmi rămăseseră numai detalii din vremea copilăriei: o privire crucișă, un picior șchiopătând, culoarea măslinie a pielii. În schimb, persoane despre care nu știam nici cum le cheamă m-au tras deoparte și mi-au vorbit despre vechi nedreptăți pe care li le făcuse tatăl meu. Tinerei necunoscuți, dar foarte afectuoși, pricepuți la conversații convenționale, m-au întrebat cum mă simțeam, cum îmi mergea, cu ce mă ocupam. Am răspuns: bine, îmi mergea bine, făceam benzi desenate, și lor cum le mergea? Multe femei zbârcite, în negru complet, mai puțin paloarea chipului, au lăudat extraordinara frumusețe și bunătate a Amaliei. Unii m-au îmbrățișat atât de strâns, vărsând lacrimi atât de abundente, că am șovăit între sufocare și o insuportabilă senzație de umed de la transpirația și lacrimile lor, care se întindea pe mine până în zona inghinală, la întretăierea coapselor. M-am bucurat pentru prima oară de rochia